

اسرار تجاری در حقوق کیفری

مؤلف:

روناک عباسی

بیانه عباسی

سرشناسه: عباسی، روناک، ۱۳۵۳ -

عنوان و نام پدیدآور: اسرار تجاری در حقوق کیفری/ مولفین روناک عباسی، بیانه عباسی.

مشخصات نشر: تهران، فرهوش، ۱۳۹۶

مشخصات ظاهری: ۹۹ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۶۹۲-۹۷-۳

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

شناسه افزوده: عباسی، بیانه، ۱۳۵۶ -

موضوع: اسرار تجاری - قوانین و مقررات - ایران

رده‌بندی ۲ سره: ۱۳۹۶ ۵۴۲ الف/۱۲۵۶ KMH

رده‌بندی دیربی: ۳۴۶/۴۱۵۵۰۱۳

شماره کتابشناسی ملی: ۴۷۰۴۸۲۹

که اسرار تجاری در حقوق کیفری

روناک عباسی - بیانه عباسی

ناظر فنی: صدیقه طلایی

صفحه آرا: معین دلاوری

طراح جلد: علی عشقی

نوبت چاپ: اول - بهار ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۸۰۰۰۰ ریال

کلیه حقوق چاپ و نشر مخصوص و محفوظ ناشر است.

آدرس: تهران - میدان انقلاب اسلامی - خیابان کارگر شمالی بالاتر از نصرت - پلاک ۱۱۴۶

تلفن: ۶۶۵۶۹۸۹۱ و ۶۶۹۳۱۶۶۹ دورنگار: ۸۹۷۸۴۵۵۸

وب سایت: www.hamyari.in

فهرست مطالب

۹	 سخن مولف
۱۰	 مقدمه
۱۳	فصل اول: مروری مقدماتی بر مفاهیم
۱۴	 مفاهیم
۲۰	 معیارهای تعیین اسرار تجاری
۲۰	 اطلاعات
۲۰	 ارزش اقتصادی مستقل
۲۱	 ناشناخته بودن
۲۱	 قابل دستیابی نبودن
۲۲	 اقدامات معقول
۲۲	 مصادیق اسرار تجاری
۲۲	 اطلاعات علمی و فنی
۲۴	 اطلاعات کسب و کار
۲۵	 اطلاعات مالی
۲۶	 اطلاعات سازمانی
۲۶	 فراگردها
۲۷	 ایده ها
۲۷	 اطلاعات رایانه‌ای
۲۸	 مبانی حمایت از حقوق مالکیت فکری
۳۳	 مبانی موجهه حمایت از اسرار تجاری
۳۷	 پیشینه حمایت از اسرار تجاری
۳۹	فصل دوم: حمایت کیفری از اسرار تجاری در حقوق ایران
۴۰	 راهکارهای حمایت از اسرار تجاری
۴۲	 حمایت از اسرار تجاری در روابط قراردادی و غیرقراردادی
۶۲	 جرم انگاری اسرار تجاری در ایران

۷۱	 راهکارهای حقوق ایران در دعاوی اسرار تجاری
۷۶	 وسایل جبران خسارت در دعاوی اسرار تجاری
۷۹	 فصل سوم: حمایت از اسرار تجاری در اسناد بین المللی
۸۰	 اسناد عام
۸۲	 اسناد خاص
۸۵	 اسباب اقامه دعوی اسرار تجاری در اسناد بین المللی
۹۱	 نتیجه
۹۴	 منابع و مأخذ

سخن مولف

موضوع مالکیت فکری که ناشی از هنر و ابتکارات انسان است، بحث نوینی نیست، بلکه با پیدایش انسان، مالکیت فکری نیز به وجود آمد. نگاهی به تجربیات کشورهای صنعتی و تازه صنعتی دنیا نشان می‌دهد که یکی از عوامل بسیار مهم در بالندگی اقتصادی کشورها، برنامه ریزی صحیح و نظام مند برای ارتقاء جایگاه و حمایت از سیستم مالکیت فکری است. در این میان، اسرار تجاری که از یک طرف با حقوق رقابت همسویی دارد و از طرف دیگر یکی از مصادیق حقوق مالکیت فکری می‌باشد، شایان توجه است. چرا که اسرار تجاری اطلاعاتی محرمانه و حاوی ارزش تجاری است که موجب برتری یک تاجر بر سایر رقبایش می‌گردد. با این حال، طبیعت خاص اسرار تجاری باعث شده که حمایت حقوقی از آن برخلاف دیگر جلوه‌های مالکیت فکری، چندان قوی و موثر نباشد. در ایران اسناد تجاری صرف نظر از قوانین جسته و گریخته سابق، در قانون تجارت الکترونیک مواد ۶۴ به بعد مورد شناسایی و حمایت مقنن قرار گرفته است. در اسناد آزمایشی نیز اسنادی همچون کنوانسیون پاریس، موافقت نامه جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری و ... به حمایت از اسرار تجاری نظر افکنده اند. در این پژوهش که با روش توصیفی تحلیلی اهداف بررسی حمایت‌های کیفری از اسرار تجاری در قوانین ایران با تکیه بر اسناد بین‌المللی انجام گرفته، به این نتیجه نایل شده که گرچه در قوانین گذشته به صورت گسیخته به اسرار تجاری اشاره شده اما با وضع قانون تجارت الکترونیک در نظام حقوقی ایران جایگاه و اهمیت ویژه و متمایز آن پدید آمده است.

مقدمه

یکی از موهبت‌های الهی، احساس مسئولیتی است که انسان نسبت به داشته‌های خود و اعتقاد به ضرورت حفظ و صیانت از آن‌ها دارد، احساسی که در جوامع انسانی از آن به عنوان نهاد حقوقی مالکیت یاد می‌شود. مالکیت حقی است دائمی که به موجب آن شخص می‌تواند در حدود قوانین تصرف در مالی را به خود اختصاص دهد و از تمام منافع آن استفاده کند. در اصطلاح چیزی است که ارزش اقتصادی داشته و قابل تبدیل به پول باشد که در دو گروه مالکیت عینی و مالکیت فکری دسته بندی می‌شوند. حقوق مالکیت فکری حقوقی است که دارای ارزش اقتصادی است ولی موضوع آن شیء معین مادی نیست، بلکه موضوع آن فعالیت فکری انسان است. حقوق مالکیت فکری عبارت است از حق بهره برداری مطلق و انحصاری برای شخص، آفایده‌ها، فکری خود، در زمینه‌های صنعتی، علمی، ادبی و هنری که دارای ارزش مادی و معنوی هستند. حقوق مالکیت فکری به دو شاخه حقوق مالکیت ادبی و هنری و حقوق مالکیت صنعتی و تجاری^۱ تقسیم بندی می‌شود. حقوق مالکیت صنعتی و تجاری به آن شاخه از حقوق مالکیت فکری می‌پردازد که جنبه تجاری و صنعتی در آن غالب است و به عبارتی نوآوری در آن به قصد استفاده^۲ انحصاری و محدود فکری در حوزه صنعتی و تجاری انجام گرفته است. اسرار تجاری^۱ یا اطلاعات انحصاری یکی از مصادیق مهم حقوق مالکیت صنعتی است که در اسناد بین‌المللی گوناگونی از جمله^۳ تراپس^۲ مورد حمایت واقع شده است. اسرار تجاری ماهیتاً مجموعه‌ای از اطلاعات است. مقصود از اطلاعات دانسته‌ها و معلوماتی است که ممکن است به صورت نوشته، تصویر، نوار صوتی، داده رایانه‌ای و غیره باشد حتی ممکن است بی آنکه نمود عینی یابد، در حافظه اشخاص جاری باشد. اطلاعات^۴ در^۵ پطه اسرار تجاری قرار می‌گیرند که روشن و قوام یافته باشد لذا ایده‌های مبهم و اطلاعات^۶ رای^۷ جزء اسرار تجاری به شمار نمی‌آیند. اسرار تجاری دارای ارزش اقتصادی است لذا می‌توان این اطلاعات را خرید و فروش کرد یعنی بابت صرف این اطلاعات بتوان پولی داد و آن‌ها را به دست آورد. اسرار تجاری مانند کالای سرمایه‌ای ارزشمندی هستند که نقش مهمی در سوددهی شرکت‌ها و بنگاه‌های تجاری ایفاء می‌کنند. اسرار تجاری سبب تولید محصول یا ارائه خدماتی می‌شوند که مشتریان در ازای آن پول پرداخت می‌کنند. اطلاعاتی در دایره اسرار تجاری قرار می‌گیرند که عمده‌تاً

ناشناخته باشند لذا نباید به سادگی و از طریق به کارگیری ابزارها و وسایل معمولی به وسیله مردم قابل احراز و دستیابی باشد. لازم به ذکر است صاحبان اسرار تجاری نسبت به افشای آن در محیط دیجیتالی آسیب پذیرتر از محیط فیزیکی اند. موضوع قابل حمایت در نظام اسرار تجاری اطلاعات یا ایده افشاء نشده است اعم از ایده ناشی از تلاش فکری و منبعث از خلاقیت و استعداد یک شخص و یا ایده‌ای که نتیجه خلاقیت ذهنی نبوده و صرفاً در بردارنده ارزش اقتصادی است. با این اوصاف هدف حقوق اسرار تجاری حمایت از مالک اسرار در مقابل دارا شدن یا به کارگیری نامشروع است.

انگیزه ایجاد یک سر تجاری و تحمل هزینه حمایت از آن‌ها از ارزش خود اسرار تجاری ناشی می‌شود. به تمایز اخلاق و حقوق در آن است که هر حقی که به حوزه حقوق وارد می‌شود، دایره‌ای به دور آن ترسیم می‌شود که حمایت و پشتیبانی از آن با حقوق است. حقوق مالکیت‌های فکری و الکترونیک صنعتی از این قاعده کلی مستثنی نیست. لذا تضمین اجرای مؤثر حقوق اسرار تجاری و جلوگیری از تجاوز به آنها نقش حقوق در حمایت از صاحب حق است. حقوق به منظور ایجاد این تضمین از ابزارها و تدابیر مختلفی که ضمانت اجراء نامیده می‌شود، استفاده می‌کند لذا حقوق اسرار تجاری هم یکی از برجسته ترین نقاط تلاقی مزیت‌های اخلاقی و قواعد حقوقی به شمار می‌رود زیرا این شاخه از سجایای اخلاقی است و ممدوح اخلاق و قانون آن را در مواردی لازم می‌شمارد. جاسوسی اقتصادی گونه‌ای از جاسوسی است که در بستر اسرار تجاری، زمینه نقض حقوق دیگران را فراهم می‌آورد و در مواردی که منافع اقتصادی کلان در میان باشد حتی دولت‌ها نیز ممکن است در آن تنگنا داشته باشند. گسترش فضای بدون مرز ناشی از اینترنت، چالش‌های حمایت از اسرار تجاری را مضاعف نموده است و به تبع صاحبان اسرار تجاری نسبت به افشای آن در محیط دیجیتالی آسیب پذیرتر از محیط فیزیکی اند. بالابردن هزینه نقض اسرار تجاری از طریق تحمیل مسئولیت بر ناقضان به تبع در فرآیند گزینش آنها توسط بزهکاران تأثیر داشته و در نتیجه میزان ارتکاب جرم را کاهش می‌دهد. لذا در این پژوهش به بررسی حمایت کیفری از اسرار تجاری در حقوق ایران که بیشتر در قانون تجارت الکترونیک، قانون جرایم رایانه‌ای، قانون مجازات اسلامی و قانون آیین دادرسی کیفری منعکس شده با مطالعه اسناد بین‌المللی موجود می‌پردازیم.

حقوق مالکیت فکری نهادی است که از طریق حفظ انگیزه و نوآوری سبب رشد اقتصادی می‌شود. بدون چنین حمایتی، ساز و کار بازار رقابتی نمی‌تواند محرک‌های لازم برای بنگاه‌های

خصوصی به منظور سرمایه گذاری و تولید ایده‌های جدید و تکنولوژی جدید را فراهم کند در این میان اسرار تجاری برای حمایت از توسعه ایده‌های نو دارای اهمیت بسیار اساسی است که صد البته دسترسی آسان، سهولت نقض و منافع سرشار حاصل از آن از جمله ویژگی‌هایی است که این نوع مالکیت فکری را بیشتر در معرض سوء استفاده مادی و معنوی قرار داده است بنابراین حمایت‌های مؤثرتری را ایجاب می‌کند. حقوق اسرار تجاری از مفاهیم کمتر شناخته شده در حقوق ایران است و تاکنون پژوهشی شایسته که قواعد مبهم آن را روشن سازد، انجام نپذیرفته است. طبیعت خاص اسرار تجاری باعث شده که حمایت حقوقی از آن بر خلاف دیگر قالب‌ها، مالکیت فکری چندان قوی و مؤثر نباشد. گسترش فضای بدون مرز ناشی از اینترنت، چالش‌های حمایت از اسرار تجاری را مضاعف نموده است. اسرار تجاری اطلاعاتی است که اگر برای رقیب فاش شود، او را قادر خواهد ساخت تا با کسب منافع سبب ورود زیان یا عدم نفع دارنده آن شود لذا نیاز به حمایت حقوقی از اسرار تجاری ضعیف‌تر از قالب‌های دیگر حمایت از حقوق مالکیت فکری است و این ضعف در قالب اسرار تجاری باعث شده تا مسایل حقوقی حمایت از صاحب اسرار در برابر مص‌کننده از اهمیت بیشتری برخوردار گردد و استفاده از شیوه‌های نوین ارتباطی، افشای اسرار در سطح ملی و بین‌المللی را ممکن ساخته است. کما اینکه جاسوسی اقتصادی نیز زمینه نقض حقوق اسرار تجاری دیگران را فراهم می‌آورد و در مواردی که منافع اقتصادی کلان در میان باشد حتی دولت‌ها نیز ممکن است در آن نقش داشته باشند. حمایت از اسرار تجاری رشد و توسعه تجارت را به همراه خواهد داشت که این امر باعث افزایش ثروت ملی و توسعه اقتصادی خواهد بود و در نقطه مقابل حمایت ضعیف و ناکارآمد باعث تهدید امنیت اقتصادی، رشد جرایم اقتصادی، بی‌ثباتی و سستی در خلاقیت و نوآوری می‌گردد و از لحاظ صنعتی نیز عدم حمایت از اسرار تجاری باعث رکود در صنایع کشور خواهد شد. بالا بردن هزینه نقض اسرار تجاری از طریق تحریک مسئولیت بر ناقضان می‌تواند در فرآیند گزینش آنها توسط بزهکاران تأثیر داشته و در نتیجه میزان ارتکاب جرم را کاهش می‌دهد.